

КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 811.161.2'371

Т.А. Космеда, Н.А. Карпенко

ІНДЕКС КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ТА ПСИХОТИП ЯК ПАРАМЕТРИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті виокремлено дев'ять типів мовних особистостей на підставі їх приналежності до відповідної мовленнєвої культури, яка мотивована такими параметрами, як рівень комунікативної компетенції і характер психотипу, що залежить від загальної життєвої установки кожного конкретного митця (екстраверт, інтроверт чи амбіверт). Схарактеризовано основні риси виокремлених типів мовної особистості. Відзначено відсутність залежності показників комунікативної компетенції від психотипу індивіда.

Ключові слова: мовна особистість, мовленнєва культура, комунікативна компетенція, психотип.

Космеда Т.А., Карпенко Н.А. Индекс коммуникативной компетентности и психотип как параметры дифференциации языковой личности. *В статье выделено девять типов языковых личностей на основании их принадлежности к соответствующей речевой культуре, которая мотивирована такими параметрами, как уровень коммуникативной компетенции и характер психотипа, зависящего от общей жизненной установки каждого конкретного художника (экстраверт, интроверт, амбиверт). Охарактеризованы основные черты выделенных типов языковой личности. Отмечено отсутствие зависимости показателей коммуникативной компетенции от психотипа индивида.*

Ключевые слова: языковая личность, речевая культура, коммуникативная компетенция, психотип.

Kosmeda T.A., Karpenko N.A. Communicative competence index and psychotype as profiles of language personality determination. *Nine types of the language personalities were singled out in the article on the ground of their belonging to the corresponding speech culture which was motivated by such characteristics as communicative competence and the character of the psychotype which depends on the artist's general life attitude (extrovert, introvert, ambivert). The principal features of the defined types were characterized. The absence of the dependence of the communicative competence indices and the psycho type was observed.*

Keywords: language personality, speech culture, communicative competence, psychotype.

Проблема типології мовних особистостей (МО) є однією з найбільш актуальних у сучасному мовознавстві, хоча вона і не є абсолютно новою. Мовну особистість сьогодні вивчають, ґрунтуючись на розмаїтих критеріях, зокрема враховуючи досягнення не лише мовознавства, але й психолінгвістики, соціолінгвістики, лінгвокультурології, етнолінгвістики, тобто базуючись на міждисциплінарному підході, крізь призму сучасної поліфункціональної інтерпретативної лінгвістики. Саме при такому підході можна створити відсутню на сьогодні всебічну, комплексну типологію МО. Зважимо, що сучасні мовознавці, вивчаючи феномен МО, зосереджують свою увагу переважно на одній із домінуючих та визначальних її характеристик, що й дає

зможу розмірковувати про специфіку структури МО. Вважаємо, що аналіз типів МО з урахуванням рівня соціального та психологічного чинників дає змогу розглядати одночасно два важливих виміри МО, які визначають та керують комунікативною діяльністю індивіда.

Проблематика цієї розвідки зумовлена загальними положеннями антропоцентризму, що передусім декларує зв'язок мови та людини. Дослідження МО здійснюються на базі врахування соціологічного, культурологічного або ж психологічного параметрів ізолювано. Актуальність окресленої проблеми вбачаємо в необхідності одночасного залучення соціологічного, етнологічного і психологічного чинників для виокремлення елементів структури МО, відповідно до цього, доцільно виокремити й типи МО за параметрами рівня їх комунікативної компетенції (КК) та превалюючої життєвої установки (психотипу індивіда).

Мета цієї наукової розвідки — виокремити та схарактеризувати риси мовленнєвої поведінки кожного із типів особистостей, за критерій виокремлення яких у цій роботі обрано лише рівень комунікативної компетенції та психотип.

Диференційний поділ особистостей, що зреалізують себе у мовній площині, репрезентований у численних наукових працях. Вартісним, як видається, є внесок у розробку цього питання В. Карасика. Названий учений створив класифікацію на основі лінгвокультурно зумовленого чинника мовленнєвої поведінки індивіда [5].

На сьогоднішні поширеними є психолінгвістичні класифікації МО. Найбільш авторитетними в цьому напрямку видаються напрацювання С. Сухих [29]. У цьому ж ракурсі активно працюють М. Ляпон [22], а також українські дослідники Л. Лисиченко [20:21], І. Павлова [26] та ін.

Зацікавлення лінгвістів викликають і МО, характерною рисою яких є девіативна мовна поведінка — МО наркозалежного [23], хворих із різними порушеннями психічних реакцій, що увиразнюються в їх мовленні, — Л. Балонов, В. Деглін, Т. Ахутіна [2] та ін.

Соціолінгвістичні класифікації ґрунтуються передусім на гендерному і віковому показниках. Значна частина досліджень присвячена мовній поведінці особистостей, що зумовлюється сферою їх професійної діяльності: аналізують комунікативну поведінку політиків (О. Бакумова), телеведучих (Г. Беспямятнова), викладачів вишу (Т. Космеда [9]), науковців (Т. Космеда [10]), перекладачів (Т. Нікітченко), військовослужбовців (А. Гафарова), юристів, працівників органів внутрішніх справ [12] та ін.

Поділ МО з урахуванням їх комунікативної компетенції не є новим для лінгвістики. Помітними у цьому напрямку є напрацювання лінгвістів саратовської школи, а саме Т. Кочеткової [19], О. Сиротиніної [27], К. Седова та ін. Із цієї ж позиції досліджено «живе» мовлення І. Франка [10], зокрема репрезентована загальна методологія, а також конкретна методика ретроспективного вивчення «живого» мовлення письменника [16], що потребує втілення в проекції на мовні особистості класиків української літератури, видатних діячів науки і культури.

Чимало досліджень скеровано на вивчення окремих аспектів мовлення, передусім характеризують дискурсивні слова МО (Т. Космеда [8]), зокрема це стосується і мови творів окремих письменників [17] або видів комунікації, наприклад автокомунікації (Т. Космеда [13]) та ін.

Визнання гуманітарної сутності мовознавства, позиціонування мови як власне діяльності, безумовно, призводить до залучення в лінгвістичну сферу людського чинника. У межах антропоцентричної та дискурсцентричної парадигм, що окреслюють вектори більшості сучасних лінгвістичних розвідок, учені «мають справу не з абстрактним уречевленим конструктом, не з інструментом, що обслуговує кожну сторонню діяльність, а безпосередньо з комунікативною діяльністю людини, що володіє такою ж, як і сам дослідник, свідомістю» [19:23]. Тож логічним є визнання особистості, що «існує у мовному просторі — у спілкуванні, у стереотипах поведінки, зафіксованих у мові, у значеннях мовних одиниць та смислах текстів» [5:7], одним із найбільш пріоритетних та стрижневих об'єктів досліджень лінгвістичних студій. На сьогодні в мовознавстві навіть виокремлено самостійний напрям лінгвістики — лінгвоперсоналогія, що фокусує дослідження на мовній спроможності особистості, її мовній та комунікативній компетенції.

Поняття особистості є одним із найбільш дискусивних у сфері психології. Учені створили велику кількість теорій, у кожній із яких пропонується власне визначення поняття. Проте попри варіативність поглядів на природу особистості, психологи дійшли згоди стосовно того, що сутністю поняття є індивідуальність та неповторність, що виявляється усталеною системою соціально значущих рис, що характеризують індивіда як члена суспільства або певної спільноти. Психологи однастайні й у тому, що особистість є наслідком соціалізації індивіда, який оволодів мовленням та низкою рухових, інтелектуальних, культурних навичок, засвоїв традиції, ціннісні орієнтації, що їх було вироблено людством. Умовою існування особистості є постійний розвиток, зорієнтованість на реалізацію своїх можливостей у діяльності та спілкуванні.

Категорія мовної особистості (МО) як об'єкт дослідження знайшла своє місце ще у працях В. Виноградова. Надалі найбільш систематично поняття було розглянуто Ю. Карауловим, який забезпечив теоретичне підґрунтя подальших розвідок у руслі лінгвістичної персоналогії, запропонувавши ієрархічну модель структури МО з її трьома рівнями, а саме: 1) вербально-семантичний; 2) лінгво-когнітивний; 3) мотиваційний. Одиницями першого рівня є лексикон особистості — слова та словосполучення, що ними особистість оперує в мовленнєвій практиці; для другого, що відповідає інтелектуальній, когнітивній сфері, характерною одиницею є концепт як категорія механізмів свідомості, що виражає специфіку світобачення та світосприйняття людини; одиницею третього рівня є комунікативно-діяльнісна потреба мовця або мотивованість, що визначається його інтенціями, певними комунікативними установками.

МО є сукупністю властивостей індивіда, що забезпечують породження власних висловлювань та сприйняття ним висловлювань інших. Природжена здатність оволодівати мовою забезпечується *мовною спроможністю*

індивіда, що є однією з уроджених характерних рис, притаманних кожній конкретній людині. Складовими МО «є її мовна спроможність, мовна і комунікативна компетенція, особливе світобачення, світосприйняття та світорозуміння, що відображається в індивідуальній мовній картині світу, а фіксується у когнітивній картині світу» [11]. Французький лінгвіст Клод Ажеж наголошує на значущості вивчення мовної спроможності людини як властивості, закладеної в генетичному коді кожного індивіда у вигляді універсальної когнітивної схеми, що зафіксована на нейрологічному рівні, що від народження є сформованою даністю індивіда [1:34]. Мовна спроможність як елемент структури МО, є першоосною для подальшого розвитку та становлення певного рівня комунікативної компетенції.

Поняття МО має синкретичну природу та міждисциплінарний характер, категорія МО виявляє свою сутність в індивідуальних смислах, що формують індивідуальний тезаурус мовця, у його неповторній манері мовленнєвої поведінки, що й дає підставу виокремити певні типи за окресленими параметрами.

Типологія МО — одне із центральних проблемних питань лінгвістики. Традиційним є протиставлення абстрактної МО та конкретної. Говорячи про останню, йдеться про реальну людину, а саме про її ідіолект як об'єкт дослідження.

Типологічна диференціація МО, як зауважувалося, може здійснюватися в руслі соціолінгвістики, лінгвокультурології, психолінгвістики, етнолінгвістики. Відповідно, критерієм виокремлення конкретних типів є характерні риси індивіда, що виявляються в його мовленні під впливом того чи того чинника — психологічного, соціального або ж культурного чи етнокультурного.

Уживаючи ті чи ті мовні форми кожний індивід певним чином самоідентифікується. Характерні для індивіда мовні форми одночасно є й індикатором його соціального статусу, рівня освіти, вікової та статевої приналежності, індивідуальних психологічних характеристик. Відповідно, метою соціокультурної класифікації є побудова мовленнєвих портретів представників певного соціального кола.

Обравши лінгвокультурний чинник формування МО як визначальний, В. Карасик виокремлює лінгвокультурні типажі — «упізнавані образи представників певної культури, сукупність яких і становить культуру того чи того суспільства» [6:179]. Зазначений учений виокремлює унікальні типажі росіян — інтелігента, купця, чиновника і под., яких розглядає як відповідні модельні образи.

Здійснюючи психологічну диференціацію особистостей, мовознавці орієнтуються на комунікативну поведінку людини, що зумовлюється і її психотипом. У фокусі уваги знаходяться засоби комунікації, яким надає перевагу той чи той тип особистості, що виокремлений у психології (класифікація Гіпократра, К. Юнга, Е. Фромма та ін.).

Поширеними на сьогодні є розвідки, що присвячені мовцю як носію певної мовленнєвої культури, наприклад, В. Нерознак виокремлює два типи

МО — стандартну та нестандартну. До стандартних учений зараховує мовців, які у спілкуванні послуговуються посередньою нормою літературної мови, до нестандартних — таких, які виявляють або максимально високий рівень володіння культурою мовлення або ж, навпаки, максимально низький [24:114].

Критерієм приналежності до того чи того типу мовленнєвої культури є «ступінь наближеності мовної свідомості індивідуума до ідеальної повноти мовного багатства у тому чи тому виді мови» [5:10]. Така класифікація здійснюється за параметром рівня володіння комунікативною компетенцією (КК).

Обравши рівень КК визначальним для виокремлення конкретних типів, учені наголошують на доцільності використання *шкали оцінки* [7], що забезпечує фіксацію того рівня компетенції, що його виявляє МО від максимально високого до найнижчого, зважаючи на неоднорідність її (КК) вияву.

Комунікативна компетенція є засобом виміру ступеня сформованості навичок ефективного мовлення певного індивіда, оскільки її градаційний характер дає змогу оцінювати рівень компетенції. Виокремлено показники, що становлять сутність цього поняття: 1) володіння мовою як системою (*мовна компетенція*); 2) володіння способами безконфліктної комунікації (*жанрова компетенція*); 3) володіння інформаційним простором, знаннями про світ (*когнітивно-гносеологічна компетенція*) [10:21]. Вищеназвані складові КК є базовими елементами *культури мовлення*, тобто «такого вибору і такої організації мовних засобів, що у певній ситуації спілкування за умови дотримання мовних норм та етики спілкування дає змогу забезпечити найбільший ефект у досягненні поставлених комунікативних задач» [19:7]. Рівень КК безпосередньо залежить від рівня культури мовлення.

За параметром «рівень сформованості КК» розглядаємо *сильну, посередню та слабку* МО. Представником кожного із цих типів є носій тієї чи тієї мовленнєвої культури.

У сфері літературної мови О. Сиротиніна розмежовує чотири типи мовленнєвої культури: елітарний, середньолітературний, літературно-розмовний та фамільярно-розмовний [27]. Сильну, посередню та слабку МО розглядаємо як модельні та такі, що можуть бути спроектовані на конкретну людину в ході побудови її мовного портрету. За визначенням О. Сиротиніної, представником елітарної культури є *елітарна* МО, яку й ототожнюємо із сильною МО. Розглядаючи елітарну МО, Т. Кочеткова виокремлює такі характерні для неї риси, як: «висока свобода текстопородження будь-якої тематичної та жанрово-стилістичної оформленості; продуктивність переробки усіх почутих та прочитаних текстів; великий обсяг активного словника; володіння усіма функціонально-стильовими різновидами літературної мови; поєднання різностильових елементів мовлення, адекватне цілям і задачам спілкування; вільне володіння як усною, так і писемною формою мовлення та безпомилковий вибір форми мовлення у залежності від комунікативних цілей; дотримання чинних етичних норм, максимальна повага до адресата»

[19:22]. Наявність усього спектру навичок ефективного спілкування, тобто такого, що репрезентує найвищий рівень сформованості КК, — це наслідок значного досвіду практичної комунікативної діяльності, який забезпечується практикою публічного спілкування, що здійснюється з урахуванням стилевого формату спілкування, комунікативної доцільності. Мовленням сильних МО притаманна «явно виражена авторська своєрідність спілкування, та відповідність ідеалам етики» [5]. Адже «лише елітарну мовну особистість характеризує власний, неповторний стиль, свої стратегія і тактика...» [9], саме в неповторності мовлення елітарної МО увиразнюється ще одна властива високому стилю характеристика — його креативність. Комунікативна поведінка сильних МО відповідає змісту, який укладають у поняття «*гарне мовлення*» [27]. «Гарне мовлення» характеризується наявністю таких ознак, як доцільність, відповідність етиці спілкування, зрозумілість адресату, креативність. Визначальною рисою такого типу мовлення є здатність оперувати значною кількістю прецедентних текстів, що засвідчують інтелектуальну повноту розвитку особистості. Елітарній МО властивий високий рівень КК з максимальними індексами по усіх її показниках. Окрім досконалого володіння мовою як системою, таке мовлення можливе лише за умови постійного прагнення людини до розширення інтелектуальної сфери, що зумовлюється невдоволеністю рівнем знань, яким вона володіє.

Усі ці складові відповідають сутності поняття *успішність спілкування*, що її забезпечує дотримання «складного комплексу когнітивно-психологічних, поведінкових, лінгвістичних чинників, на яких ґрунтується дієве, кооперативне, недовіантне спілкування людей, спілкування, що досягає своєї мети» [3:223].

Носіями елітарності мовлення вважають телевізійного ведучого, який, на думку О. Сиротиніної, втілює відповідні риси моделі особистості російського інтелігента, але протиставляється йому виразною «еластичністю моралі» [5]. Як зауважує В. Карасик, люди, що мають високі індекси КК, є або мовними експертами — це ті, що у міру своєї професійної діяльності чи природного мовного чуття є «охоронцями норм та канонів мови», або ті, що є авторами художньої, наукової, публіцистичної літератури високої якості, та творці вдалих виразів, що увійшли до загальноживаного шару лексики [5:181].

Відзначаємо відсутність зв'язку понять «*еліта*» та «*елітарне мовлення*». Еліта є поняттям соціально обумовленим у плані його закріпленості за певним часовим відрізком існування суспільства, елітарне мовлення — безвідносне із часом поняття, уживається лише для характеристики мовлення вишуканого, досконалого, такого, що відповідає нормам літературної мови, зразкового, тому воно не може бути засобом опису мовлення людей, які становлять еліту суспільства, оскільки представники цієї страти далеко не завжди виявляють високі індекси КК. Натомість мовлення людини, що не входить до еліти, може бути оцінене як елітарне.

На відміну від елітарного типу мовленнєвої культури, середньолітературному властиві відхилення від того, що визначається як стандарт макси-

мальної успішності комунікації, що й не дає можливості зараховувати носіїв цієї культури до попереднього типу. На відміну від сильних МО, посередня не відчуває потреби у поповненні знань. Носіями цього типу культури є та частина населення, що має вищу та середню освіту, зазвичай вони не володіють мовою в розмаїтті функціональних різновидів. Для посередньої МО властиве володіння розмовним стилем та одним із функціональних стилів, що необхідні їй професійно. У мовленні таких особистостей частотним є відхилення від ортологічних норм. Як зауважує О. Сиротиніна, «телебачення та інші засоби масової інформації, а також популярна література, нерідко “макулатурного” типу, слугує для носіїв цього типу безумовним та прецедентним текстом, мовну неповноцінність таких текстів носії середньолітературного типу не усвідомлюють» [27], тому і є джерелом поповнення знань, а мовлення, що презентує засоби масової інформації, яке часто не відповідає нормам літературної мови, є зразком для наслідування, оскільки більша частина населення не усвідомлює «неповноцінність» аудіопотоку.

Слабка МО є носієм літературно-розмовного та фамільярно-розмовного типу мовленнєвої культури. Такі особистості послуговуються виключно розмовною системою спілкування за будь-яких обставин. Їх мовлення є антиподом елітарному в його невідповідності стандартам «гарного». Окрім того, частовживаними для представників цього типу культури є жаргонізми, просторічні елементи, груба лексика. Слабкі МО не відчувають жодної потреби в поповненні власних знань, що, відповідно, відображене показниками їх КК.

Окрім вищезазначених характеристик, МО виявляють певні риси, що не є показниками їх КК. Мовлення людини містить ключову інформацію про її особистісні характеристики. Йдеться про певні мовленнєві форми, що в них виявляється психологічний портрет індивіда. Специфіка комунікативної поведінки є максимально ефективним засобом визначення того, яка установка превалює та визначає вектор діяльності індивіда.

Одним із авторитетних способів виміру характерних рис особистостей є диференціація особистостей на таких, що керуються екстраверсійною або ж інтроверсійною життєвою установкою. Поділ особистостей на екстравертів та інтровертів започатковано К. Юнгом. Психолог виокремив два типи особистостей на підставі домінуючої екстраверсійної або ж інтроверсійної життєвої установки. Згідно концепції вказаного вченого, думки та почуття інтровертів направлені вглиб власного «Я» та тісно пов'язані із ним. Стимулами діяльності інтровертів є різного роду рефлексії внутрішнього світу. Натомість індивіди, характерною для яких є екстраверсійна установка, проєктують свою увагу зовні, вони зосереджуються на людях та навколишніх обставинах. Кожному з типів властиві характерні ознаки поведінки, що за ними співвідносять особистість із відповідним типом [18:203]. Зауважено, що мовлення екстравертів у порівнянні з мовленням інтровертів «більш плавне (коротші паузи між репліками партнерів, коротші паузи у межах висловлення, менше запинок); швидкістю, тон та гучність мовлення екстравертів вище. Окрім того, екстраверти схильні більше говорити, що виражається як у кіль-

кості слів, так і у загальній тривалості мовлення» [25:213]. Існує тенденція потрактування екстраверсії як такої, що їй надається перевага, а інтроверсії як такої, що зумовлює психопатологічну схильність індивіда (З. Фрейд). Так американські психологи тлумачили екстраверсію у межах соціальної поведінки, пов'язуючи її з комунікабельністю, у той час як інтроверсія «розглядається як тенденція до уникнення соціальних контактів» [18:1234]. Характерною для екстравертів є потреба в спілкуванні, така їх риса, звичайно, не забезпечує визначення їх мовлення як такого, що відповідає високому рівневі КК, оскільки воно може бути розцінене співбесідником як «пусте».

Оскільки існування однієї з установок у чистому вигляді неможливе, у психології функціонує термін *амбіверт* як тип, що поєднує риси екстравертів та інтровертів. Цей синкретичний психотип є таким, що найбільш часто зустрічається серед людей. Із урахуванням параметру «рівень КК та внутрішньо-психологічних параметрів — екстраверсійна / амбівертна / інтроверсійна установки» виокремлюємо такі типи МО: 1) сильна МО-інтроверт; сильна МО-амбіверт; сильна МО-екстраверт; 2) посередня МО-інтроверт; посередня МО-амбіверт; посередня МО-екстраверт; 3) слабка МО-інтроверт; слабка МО-амбіверт; слабка МО-екстраверт. У своєму поєднанні ці характеристики визначають поведінку МО. Відзначаємо незалежність рівня компетенції від внутрішніх параметрів, оскільки особистості як з екстраверсійною, так і з інтроверсійною життєвими установками можуть виявляти як найвищі, так і найнижчі показники КК. Для рівня КК визначальним є чинник інтелектуального розвитку, що не пов'язаний із виміром людського темпераменту. КК є показником інтелектуального розвитку та досвіду духовно-практичної діяльності. Співвіднесеність із певним психотипом зумовлюється як генетично, так і соціально. Отже, ці два виміри особистості мовця не є взаємозумовленими, проте вони обов'язково тим чи тим чином простежуються в мовній поведінці індивіда та впливають на неї.

Вибірковість екстравертів, амбівертів й інтровертів стосовно засобів комунікації простежують як у вербальному, так і невербальному спілкуванні. Оскільки екстраверти проєктують свою діяльність зовні, очевидним є те, що невербальні засоби комунікації (жести, міміка і т. і.) частіше супроводжують мовлення екстравертів, ніж інтровертів. Прояв психотипу можна спостерігати на фонетичному рівні (темп мовлення, висота голосу, особливості інтонування слів та ін.), лексичному (значна кількість емоціонально-маркованих слів у мовленні екстравертів), синтаксичному (використання окличних, вигуківих конструкції та ін.). Установлено також, що екстраверти та інтроверти виявляють різні емоційно-оцінні судження щодо однакових слів-стимулів. Це вчені виявили під час проведення асоціативного експерименту. Серед відповідей екстравертів зафіксовано більшу кількість позитивних реакцій, натомість інтроверти частіше висловлюють негативні реакції стосовно слів-стимулів, що зумовлюється їх схильністю висловлювати негативні судження, виявляти увіражену байдужість [4].

Кожен індивід відчуває потребу у спілкуванні, проте особистості, яких співвідносимо з екстраверсійною або інтроверсійною установками,

по-різному задовольняють її. Екстраверти проєктують свою мовленнєву діяльність зовні, встановлюючи безпосередній зв'язок із суб'єктом, натомість інтроверти через свою схильність до внутрішніх рефлексій концентруються на власному «Я», що й дає право розмірковувати про наявність відповідного рівня розвиненості внутрішнього мовлення. Очевидно, екстраверти володіють навичками усного мовлення краще за інтровертів, проте це жодним чином не засвідчує високий рівень їх КК, оскільки останній забезпечується розвитком інтелекту особистості.

Відмінності в мовленні індивідів, яких співвідносимо із певним психотипом, не пов'язані з їх КК, тобто рівень комунікативної компетенції жодним чином не зумовлений психологічними характеристиками, що й мотивує наявність підстав стосовно можливості виокремлення відповідних типів мовних особистостей.

Висновки. Схарактеризувавши основні характерні риси мовленнєвої поведінки сильної, посередньої та слабкої МО та поведінки екстравертів, амбівертів та інтровертів, констатуємо відсутність залежності рівня КК від психотипу індивіда, а отже, за параметрами рівня володіння мовленнєвою культурою та впливу життєвої установки виокремлюємо дев'ять можливих типів МО.

Перспектива подальших розвідок. Поставлена в цій статті проблема є продовженням традиції типологічної диференціації МО. У подальшому необхідно здійснювати напрацювання для розширення і поповнення переліку характерних рис, притаманних кожному із типів МО, які запропоновано виокремити. Подана типологія має перспективу застосування для аналізу мовлення конкретних особистостей, дає змогу зосередитися на соціальному, культурному, психологічному чинниках впливу на їх мовленнєву поведінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажеж К. Человек говорящий : [моногр.] / Клод Ажеж. — М. : Едиторал УРСС, 2003.
2. Ахутина Т.В. Проблема строения индивидуального лексикона человека в свете идей Л.С. Выготского / Т.В. Ахутина // Вестник Московского Университета. — Серия 14. «Психология». — №4. — М., 1994. — С. 44–51.
3. Бацевич Ф.С. Нариси з прагмалінгвістики : [моногр.] / Флорій Сергійович Бацевич. — Львів : ПАІС, 2010.
4. Загорко С.В. Емоціонально-оценочный компонент значения слов (по материалам ассоциативного эксперимента с экстравертами и интровертами) / С.В. Загорко // Вестник Челябинского государственного университета. — № 5 (143). — Вып. 29. Филология. Искусствоведение. — Челябинск : 2009. — С. 25–27.
5. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс : [моногр.] / Владимир Ильич Карасик. — Волгоград : Перемена, 2002.
6. Карасик В.И. Языковые ключи : [моногр.] / Владимир Ильич Карасик. — М. : Гнозис, 2009.
7. Космеда Т.А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки : [моногр.] / Тетяна Анатоліївна Космеда. — Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка, 2000.
8. Космеда Т.А. Дискурсивні слова як центр комунікативної стратегії вченого і педагога у проєкції на мовну особистість А.П. Загнітка / Т.А. Космеда // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць] / Донецький нац. ун-т ; [наук. ред. А.П. Загнітка]. — Вип. 20 : На честь 55-річчя професора А.П. Загнітка. — Донецьк : ДонНУ, 2010. — С. 205–210.
9. Космеда Т.А. Елітарність педагогічного дискурсу викладача вищої школи // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. — Вип. 50. —

2010. — С. 98—105. 10. **Космеда Т.А.** Комунікативна компетенція Івана Франка міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри : [моногр.] / Тетяна Анатоліївна Космеда. — Львів : ПАІС, 2006. — 328 с. 11. **Космеда Т.А.** Мовна спроможність, комунікативна компетенція, мовна особистість як проблемні питання сучасного українського мовознавства / Т.А. Космеда // Лінгвістична палітра : [збірник наукових праць з актуальних проблем лінгвістики] / [за заг. ред. проф. Л.А. Лисиченко]. — Харків, 2009. — С. 129—140. 12. **Космеда Т.А.** Новий погляд на юридичну риторичку крізь призму наратології / Т.А. Космеда // Лексико-грамматические инновации в современных восточнославянских языках : Матер. III межд. науч. конференции (Днепропетровск, 19—20 апреля 2007 г.) / [составитель Т.С. Пристайко]. — Днепропетровск : Пороги, 2007. — С. 135—137. 13. **Космеда Т.А.** Особливості автокомунікації Т.Г. Шевченка (на матеріалі письменницького щоденника) // Мовознавство. — № 5. — 2005. — С. 15—24. 14. **Космеда Т.А.** Параметр «вишуканість мовлення» у лінгвістичній концепції Івана Франка / Т.А. Космеда // Людина. Комп'ютер. Комунікація : [зб. наук. пр.] / [за заг. ред. Ф.С. Бачевича]. — Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2010. — С. 45—50. 15. **Космеда Т.А.** Педагогічна неориторика: до проблеми формування комунікативної компетенції сучасного викладача / Т.А. Космеда // Сучасна педагогічна риторика: теорія, практика, міжпредметні зв'язки: [зб. наук. пр. за матеріалами семінару] / [за ред. Т.А. Космеда]. — Львів : ПАІС, 2007. — С. 22—33. 16. **Космеда Т.А.** Ретроспекція як методологічна основа дослідження «живого» мовлення Івана Франка / Т.А. Космеда // Мовознавство. — № 6. — 2008. — С. 28—33. 17. **Космеда Т.А.** Типові дискурсивні слова як показник комунікативної компетенції мовної особистості (на прикладі аналізу «живого» мовлення І. Франка) / Т.А. Космеда // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць] / [укл.: А. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. — Вип. 17. — Донецьк : ДонНУ, 2008. — С. 206—210. 18. **Корсини Р.** Психологическая энциклопедия / Раймонд Корсини, Алан Ауэрбах. — СПб. : Питер, 2006. 19. **Кочеткова Т.В.** Проблема изучения языковой личности носителя элитарной речевой культуры (обзор) / Т.В. Кочеткова // Вопросы стилистики. — Вып. 26. Язык и человек. — Саратов, 1996. — С. 14—24. 20. **Лисиченко Л.А.** Мовний образ простору і психологія поета : [наукова монографія] / Л.А. Лисиченко, Т.В. Скорбах. — Харків : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2001. — 160 с. 21. **Лисиченко Л.А.** Психологічний фактор у поетичному мовленні / Л.А. Лисиченко // Українське мовознавство. — 2002. — № 24. — С. 94—95. 22. **Ляпон М.В.** Картина мира: языковое видение экстраверта / М.В. Ляпон // Русский язык сегодня. — М., 2000. — С. 199—207. 23. **Меркулова А.С.** Наркозависимый как тип языковой личности : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01. «Русский язык» А.С. Меркулова. — Тамбов, 2006. 24. **Нерознак В.П.** Лингвистическая персонология: к определению статуса дисциплины // Сб. научн. трудов Московского государственного лингв. ун-та. — Вып. 426. Язык. Поэтика. Перевод. — М., 1996. — С. 112—116. 25. **Нэпп М.** Невербальное общение : [учебник] / Марк Нэпп, Джудит Холл. — СПб. : прайм — ЕВРОЗНАК, 2004. 26. **Павлова І.А.** Числівник у поетичному мовленні В. Стуса крізь призму його психотипу / І.А. Павлова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского: [Научный журнал]. — Серия «Филология. Социальные коммуникации». — Симферополь : Таврический нац. ун-т им. В.И. Вернадского, 2009. — Том 22 (61). — №1. — С. 435—440. 27. **Сиротинина О.** Основные критерии хорошей речи : [сб. науч. тр.] / О. Сиротинина // Хорошая речь. — Саратов, 2001. — С. 16—28. 28. **Сологуб Н.М.** Мовний портрет Яра Славутича / Надія Миколаївна Сологуб. — Київ : Дніпро; Вінніпер : Українська вільна академія наук, 1999. 29. **Сухих С.А.** Структура коммуникантов в общении // Языковое общение: процессы и единицы. — Калинин : КТУ, 1988. — С. 22—29. 30. **Хьелл Л.** Теории личности : [моногр.] / Ларри Хьелл, Дэниел Зиглер. — СПб. : Питер, 2008. 31. **Юнг К.Г.** Психологические типы / Карл Густав Юнг. — М. : АСТ, 2006.